

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

OCENA STRUKTURY SPOŻYCIA ŻYWNOSCI W POLSCE W ASPEKcie WYMOGÓW ZRÓWNOWAŻONEJ KONSUMPCJI

Krystyna Rejman[✉], Barbara Kowrygo, Waław Laskowski

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Abstrakt. Biorąc pod uwagę wymogi zrównoważonej konsumpcji, oceniono strukturę spożycia żywności w Polsce. Materiał badawczy stanowiły dane GUS oraz wybrane wyniki własnego badania zrealizowanego w 2014 r. na próbie 600 mieszkańców dużych miast woj. mazowieckiego. Na podstawie bilansów żywnościowych oceniono trendy w konsumpcji żywności pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, a do oceny struktury spożycia posłużyły wyniki badań budżetowych z lat 2000 i 2012 w gospodarstwach ogółem i grupach społeczno-ekonomicznych. W tym celu dokonano agregacji ilościowego spożycia do 9 grup towaroznawczych, zgodnie z założeniami zrównoważonej konsumpcji „Livewell Plate 2020”. Struktura spożycia w gospodarstwach domowych znacznie różni się od rekomendacji, a dane makroekonomiczne ukazują, że w okresie 2000–2012 dokonały się zmiany w kierunku odwrotnym do jej wymogów. Na podstawie danych pierwotnych stwierdzono, że 35% respondentów deklaruowało znajomość pojęcia zrównoważona konsumpcja, ale spośród nich tylko 18% prawidłowo je interpretowało (6% całej próby). Wyniki wskazują na konieczność popularyzacji zrównoważonej konsumpcji w aspekcie zdrowia ludności i zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego.

Słowa kluczowe: żywność, spożycie, struktura, gospodarstwa domowe, zrównoważona konsumpcja

WPROWADZENIE

W skali globalnej coraz większej rangi nabiera wyzwanie zrównoważonego rozwoju. Jego głównym komponentem jest zrównoważona konsumpcja różnych dóbr. W kontekście rozprzestrzeniania się chorób dietozależnych (zwłaszcza nadwagi i otyłości) oraz rosnącego marnotrawstwa żywności szczególną uwagę zwraca się na zrównoważoną dietę. Nie jest to nowa koncepcja (Gussow i Clancy, 1986), ale ciągle istnieje wiele różnic w jej rozumieniu (Macdiarmid i in., 2012). Złożoność pojęcia ukazuje definicja FAO (2010), zgodnie z którą „zrównoważona dieta ma niewielki wpływ na środowisko i w związku z tym przyczynia się do bezpieczeństwa żywnościowego oraz dobrego stanu zdrowia obecnych i przyszłych pokoleń. Dieta ta chroni i szanuje bioróżnorodność i ekosystemy, jest kulturowo akceptowalna, dostępna, sprawiedliwa ekonomicznie i przystępna; odpowiednia pod względem odżywczym, bezpieczna i zdrowa; optymalizująca zasoby przyrodnicze i ludzkie”. Decyzje konsumenckie w tym podejściu do żywienia powinny być podejmowane z uwzględnieniem aspektów społecznej odpowiedzialności (za środowisko), choć nie można pomijać podstawowych determinant wyboru, do których należą głównie potrzeby, preferencje i możliwości ich realizacji (Meulenberg, 2003). Obecne zwyczaje żywieniowe kształtowane są w dużym stopniu przez dążenie do wygody, przyzwyczajenie,

[✉]dr hab. Krystyna Rejman, Katedra Organizacji i Ekonomiki Konsumpcji, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ul. Nowoursynowska 159 C, 02-776 Warszawa, Poland, e-mail: krystyna_rejman@sggw.pl

chęć uzyskania określonych korzyści za daną cenę, troskę o zdrowie, hedonizm oraz indywidualne respektowanie zwyczajowych norm (Vermeir i Verbeke, 2006). Zmiana zachowań żywieniowych i diety na bardziej prozdrowotne i prośrodowiskowe wiąże się także z koniecznością zapewnienia wyżywienia dzisiejszym i przyszłym pokoleniom wobec nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych oraz dynamiki zmian demograficznych w skali globalnej. Od lat 60. ubiegłego wieku populacja świata podwoiła się, a w perspektywie 2050 roku prognozy przewidują jej liczebność przekraczającą 9 mld. Dane te ukazują pilną potrzebę modyfikacji sposobu żywienia, zarówno ludności krajów wysoko rozwiniętych, jak i rozwijających się, przy czym strategie i działania muszą uwzględniać odmienne warunki gospodarcze i kulturowe.

W ramach programu „One Planet Food” fundacji WWF-UK (2011) opracowano pięć zasad zrównoważonej diety, sformułowanych jako zalecenia żywieniowe dla konsumentów:

- 1) jedz więcej produktów pochodzenia roślinnego, zwłaszcza warzyw, owoców, suchych nasion strączkowych, z pełnych zbóż, orzechów i nasion,
- 2) jedz mniej mięsa; wykorzystuj je kreatywnie, jako dodatek, a nie główny składnik posiłku,
- 3) jedz mniej przetworzonej żywności,
- 4) wybieraj produkty oznakowane wiarygodnymi systemami certyfikacji,
- 5) ogranicz marnotrawstwo żywności.

W odniesieniu do założeń komponowania zrównoważonej środowiskowo i prozdrowotnej diety dla współczesnego konsumenta państw wysoko rozwiniętych dotychczas ukazała się jedna propozycja pod nazwą „Livewell Plate 2020” (Macdiarmid i in., 2011), nawiązująca do brytyjskich zaleceń żywieniowych „Eatwell Plate”. W ilościowej strukturze dziennej racji pokarmowej „Livewell Plate 2020” największy udział powinny stanowić warzywa i owoce – 35%, następnie produkty zbożowe łącznie z ziemniakami – 29% oraz mleko i przetwory mleczne – 15%. Udział innych produktów wysokobiałkowych określono na 12,3%, w tym: po 4% zajmuje mięso oraz suche nasiona strączkowe, 3% ryby, 1% jaja oraz 0,3% orzechy i nasiona. Pozostałe 9% mogą stanowić produkty i napoje z wysoką zawartością tłuszczu i/lub cukru.

Należy mieć świadomość, że postulowane zmiany w sposobie żywienia są wyzwaniem zarówno dla konsumentów, jak i wszystkich uczestników łańcucha dostaw

żywności. Współcześnie obserwuje się wzrost znaczenia rynku i jego zmieniającego się otoczenia na wybory i zachowania konsumentów, w tym działalności marketingowej zglobalizowanych firm przetwórstwa żywności i handlu detalicznego. Z drugiej strony konsumenci w XXI wieku są przekonani o zależnościach między żywnością, żywieniem i stanem zdrowia, jednak wiedza ta nie przekłada się na zmianę nawyków żywieniowych oraz świadomy, racjonalny wybór produktów i sposobu żywienia. W efekcie wzrasta obciążenie środowiska związane z wyżywieniem 7 mld ludności świata i rosną wskaźniki zapadalności na choroby dietozależne.

MATERIAŁY I METODY BADAWCZE

Celem pracy była ocena zmian i struktury spożycia żywności w Polsce w aspekcie wymogów zrównoważonej konsumpcji. Materiał badawczy stanowiły wtórne dane dotyczące wielkości spożycia żywności w Polsce oraz wybrane wyniki badania własnego zrealizowanego w styczniu 2014 roku na próbie 600 konsumentów z siedmiu dużych miast woj. mazowieckiego (powyżej 50 tys. mieszkańców) w ramach grantu Katedry Organizacji i Ekonomiki Konsumpcji SGGW w Warszawie. Dane wtórne pochodzące z bilansów żywnościowych GUS posłużyły do przedstawienia trendów w konsumpcji żywności pochodzenia roślinnego i zwierzęcego w latach 2000–2013. Do oceny struktury spożycia żywności pod względem spełniania wymogów zrównoważonej diety wykorzystano wyniki badań budżetowych GUS z lat 2000 i 2012, pochodzące z bazy indywidualnych danych dla gospodarstw ogółem i grup społeczno-ekonomicznych (Serwis spożycia, 2014). W tym celu dokonano agregacji spożycia do 9 kategorii towaroznawczych, zgodnie z założeniami klasyfikacji poszczególnych produktów żywnościowych w modelu zrównoważonej konsumpcji „Livewell Plate 2020” (Macdiarmid i in., 2011). W badaniu własnym, wykonanym metodą CATI, zastosowano dobór kwotowy według liczby mieszkańców, uwzględniając tę zasadę także w odniesieniu do osiemnastu dzielnic Warszawy. Narzędziem badawczym był strukturalizowany kwestionariusz. W niniejszej pracy wykorzystano dwa zagadnienia badawcze najbardziej adekwatne do jej tematyki, dotyczące mianowicie znajomości terminu zrównoważona konsumpcja oraz gotowości realizacji tej idei. Do identyfikacji motywatorów w tym działaniu wykorzystano test Friedmana.

ZMIANY W SPOŻYCIU ŻYWNOSTCI W SKALI MAKROEKONOMICZNEJ W POLSCE W LATACH 2000–2013

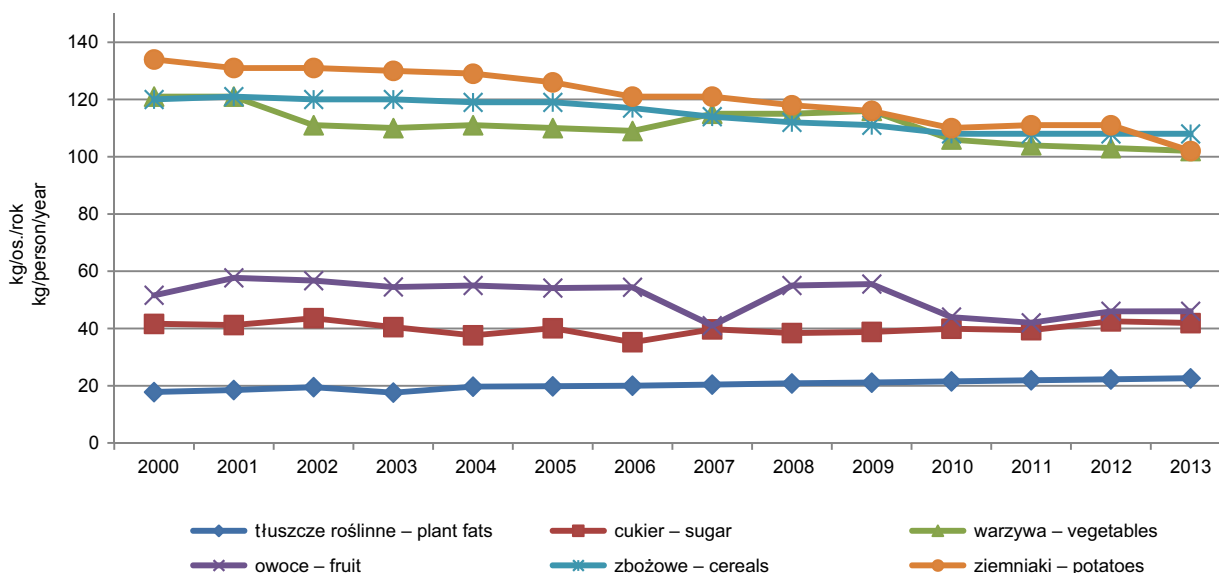
Łączne spożycie żywności wynikające z bilansów żywnościowych, czyli w wyrażeniu surowcowym przypadające na statystycznego mieszkańca kraju w latach 2000–2013, uległo obniżeniu z 784 do 731 kg, co oznacza zmniejszenie konsumpcji o 6,8%. Spożycie produktów pochodzenia roślinnego cechowała tendencja spadkowa, przy czym większą dynamikę obserwowano po 2004 roku. W omawianym okresie ich łączne spożycie zmniejszyło się z 486,0 do 422,5 kg na osobę rocznie, tj. o 13,1%. Wyraźną tendencję spadkową odnotowano przede wszystkim w konsumpcji ziemniaków (spadek o 23,9%), następnie warzyw (15,7%), owoców (10,9%) oraz przetworów zbożowych (10,0%). Wzrost odnotowano dla spożycia tłuszczów roślinnych (o 27%). W przypadku cukru nie zarysowała się żadna tendencja i jego spożycie utrzymywało się na poziomie rzędu 42 kg na osobę rocznie (rys. 1).

W strukturze konsumpcji żywności pochodzenia roślinnego dominujący, ponad 20% udział miały trzy grupy produktów: ziemniaki – odpowiednio 27,6 i 24,1%

w latach 2000 i 2013, przetwory zbożowe – 24,7 i 25,6% oraz warzywa – 24,9 i 24,1%. Na dalszych pozycjach w strukturze spożycia znajdowały się owoce – w porównywanych latach ich udział wynosił odpowiednio 10,6 i 10,9%, następnie cukier – 8,6 i 9,9% oraz tłuszcze roślinne – 3,7 i 5,3%.

W spożyciu produktów pochodzenia zwierzęcego zmiany przebiegały w odwrotnym kierunku niż w przypadku produktów pochodzenia roślinnego. W omawianych latach ich konsumpcja ogółem wzrosła o 3,6%, z 297,7 do 308,5 kg na osobę rocznie. Jej wielkość determinowało spożycie mleka, które zmniejszało się jeszcze do 2005 r. (najniższa łączna konsumpcja żywności pochodzenia zwierzęcego, równa 282,3 kg na osobę), a następnie wzrosło o 19%. W analizowanym okresie w spożyciu mleka i mięsa odnotowano tendencję wzrostową, a wzrost spożycia wyniósł odpowiednio 6,7 i 2,1% (rys. 2A). Także w konsumpcji ryb wystąpiła tendencja wzrostowa, mimo że w ostatnim roku tego okresu ich spożycie było o 2,4% mniejsze niż w początkowym (rys. 2B).

Spożycie pozostałych grup produktów cechowała tendencja spadkowa. O ponad 1/5 zmniejszyła się konsumpcja tkankowych tłuszczów zwierzęcych i jaj (odpowiednio o 23,2 i 21,7%), a masła w niewielkim stopniu,

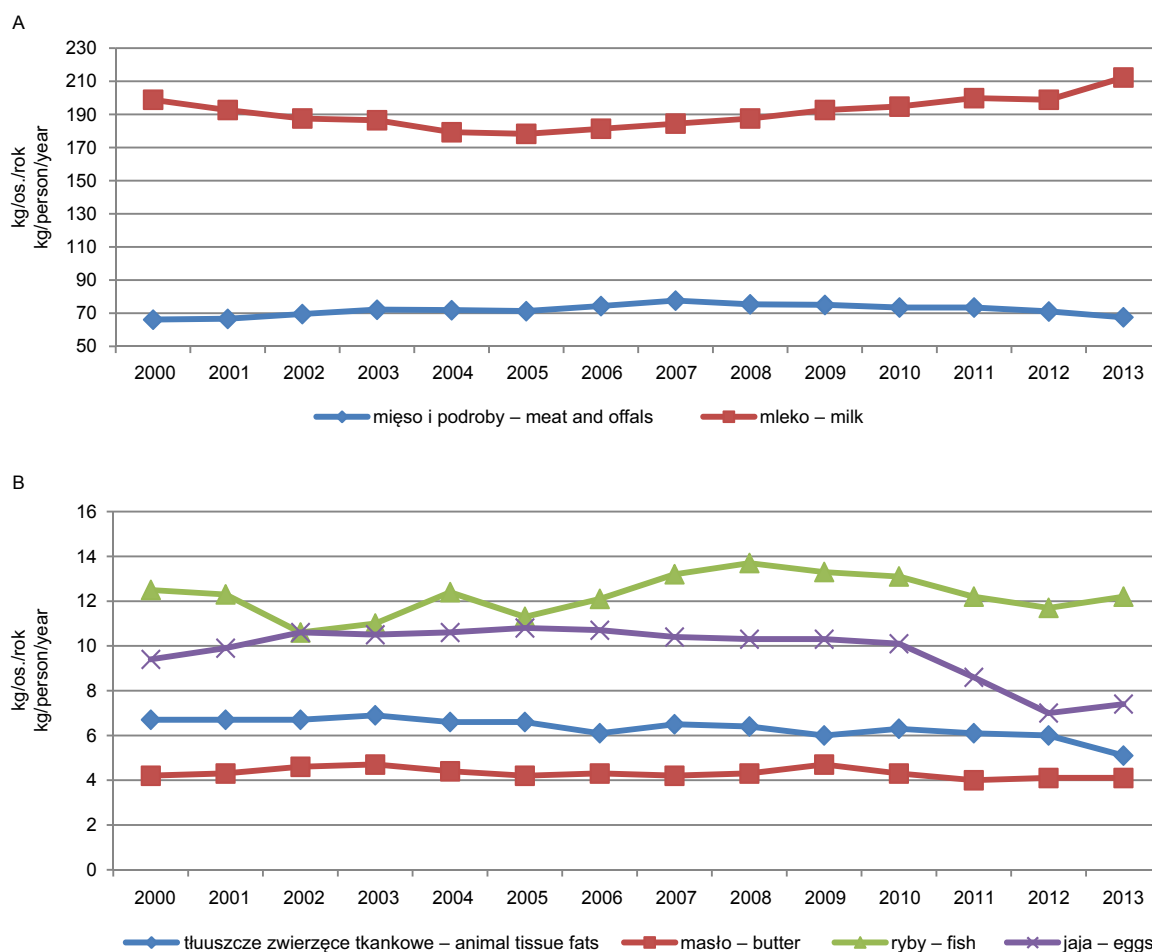

Rys. 1. Przeciętne spożycie produktów pochodzenia roślinnego w Polsce w latach 2000–2013 (kg/os./rok)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (2005; 2014) i Świetlik (2015).

Fig. 1. Average consumption of plant-based foods in Poland, 2000–2013 (kg/person/year)

Source: own research based on GUS data (2005; 2014) AND Świetlik (2015).

Rys. 2. Przeciętne spożycie produktów pochodzenia zwierzęcego w Polsce w latach 2000–2013 (kg/os./rok)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (2005; 2014) i Świątlik (2015).

Fig. 2. Average consumption of animal origin products in Poland, 2000–2013 (kg/person/year)

Source: own research based on GUS data (2005; 2014) and Świątlik (2015).

o 2,3%. W strukturze spożycia największy udział miało mleko, w zakresie 62–69%. Drugie miejsce zajmowało mięso, z udziałem 22–26%. Pozostałe grupy produktów miały kilkuprocentowy udział w strukturze konsumpcji żywności pochodzenia zwierzęcego: ryby od 3,7 do 4,6%, jaja – 2,3–3,8%, tkankowe tłuszcze zwierzęce – 1,7–2,5% oraz masło – 1,3–1,6%.

POZIOM I STRUKTURA SPOŻYCIA W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH W LATACH 2000 I 2012

W porównaniu z danymi bilansowymi spożycie żywności określane w badaniach budżetów gospodarstw

domowych GUS jest mniejsze, co wynika z odmiennych założeń metodycznych. Pierwsze źródło dostarcza danych szacunkowych wskazujących na dostępność żywności, drugie operuje zapisami przychodów i rozchodów na poziomie gospodarstwa domowego. Oznacza to m.in. brak możliwości uwzględnienia spożycia w sektorze gastronomii oraz eliminuje straty żywności na etapach produkcji, przetwórstwa, handlu i dystrybucji.

Dane budżetowe, podobnie jak bilansowe, ukazują spadek ilościowego spożycia żywności w Polsce. W 2000 r. łączne spożycie żywności w gospodarstwach domowych ogółem było równe 539 kg na osobę, a w 2012 roku wyniosło 469 kg, tj. prawie o 13% mniej (tab. 1). Należy podkreślić, że spadek konsumpcji wystąpił we wszystkich

Tabela 1. Średnie miesięczne spożycie żywności w gospodarstwach domowych ogółem i grupach społeczno-ekonomicznych w Polsce w latach 2000 i 2012

Table 1. Average monthly food consumption in total households and different socio-economic groups in Poland, 2000 and 2012

Gospodarstwa domowe Households	Spożycie (kg/os./miesiąc) Consumption (kg/person/month)		Zmiana Change 2000–2012 (%)
	2000 ¹	2012 ²	
Ogółem – Total	44,9	39,1	–12,9
Pracowników na stanowiskach: – Employees in:			
robotniczych manual labour positions	37,0	35,8	–3,3
nierobotniczych non-manual labour positions	38,8	36,5	–5,9
Rolników – Farmers	54,7	45,0	–17,7
Pracujących na własny rachunek Self-employed	40,7	36,1	–11,3
Emerytów – Retirees	56,8	47,4	–16,6
Rencistów – Pensioners	50,8	44,6	–12,2

¹Bez napojów bezalkoholowych.

²Łącznie z napojami bezalkoholowymi.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (2001; 2013) i Serwis spożycia (2014).

¹Excl. non-alcoholic drinks.

²Incl. non-alcoholic drinks.

Source: own research based on GUS data (2001; 2013) and Serwis spożycia (2014).

grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych. Największy odnotowano w gospodarstwach rolników (o 18%) i emerytów (o 17%), następnie rencistów oraz osób pracujących na własny rachunek (o 12–11%). Skala spadku spożycia była znacząco mniejsza w gospodarstwach domowych pracowników, zwłaszcza pracujących na stanowiskach robotniczych (o 3%).

Jak wynika z tabeli 2, prezentującej spożycie żywności w podziale na dziewięć grup produktów zgodnie z założeniami zrównoważonej konsumpcji, między poszczególnymi typami gospodarstw domowych występują znaczne różnice. Najwyższy udział owoców i warzyw w średniej racji pokarmowej (25–26%) charakteryzuje gospodarstwa pracowników na stanowiskach nierobotniczych, emerytów oraz pracujących na własny rachunek. Z kolei wysoki udział przetworów zbożowych wraz z ziemniakami, mleka i przetworów mlecznych oraz jaj wyróżnia gospodarstwa rolników (odpowiednio prawie 31%, ponad 14 i 1,7%). Wynika to z faktu ciągle

wysokiego udziału samozaopatrzenia w ilościowym spożyciu żywności w tych gospodarstwach domowych, zwłaszcza w przypadku ziemniaków, których 80% pochodzi z tego źródła, następnie jaj – 74% oraz mleka – 68% (Świetlik, 2014).

Udział grupy produktów białkowych najwyższy jest w gospodarstwach emerytów oraz rencistów, prawie 18% i dotyczy mięsa (14%), ryb (1–1,2%) i jaj (1,7%). Należy wyjaśnić, że wysokie spożycie w tych gospodarstwach (zwłaszcza emerytów) zdeterminowane jest założeniami metodycznymi badań budżetowych, m.in. niemożnością pomniejszenia spożycia przez osoby spoza gospodarstwa, a uczestniczące w żywieniu.

Gospodarstwa pracowników na stanowiskach nierobotniczych cechuje najwyższy udział w spożyciu produktów z wysoką zawartością tłuszczu i cukru (22%). Podobny odsetek występuje też w drugiej grupie gospodarstw o dobrej kondycji finansowej, tj. pracujących na własny rachunek.

Tabela 2. Struktura ilościowego spożycia produktów żywnościowych w gospodarstwach domowych w Polsce w 2012 r. (%)
Table 2. Structure of quantitative food consumption in households in Poland, 2012 (%)

Grupa produktów Product groups	Gospodarstwa domowe – Households						
	ogółem total	pracowników na stanowiskach: of employees in:		rolników farmers	pracujących na własny rachunek self-employed	emerytów retirees	rencistów pensioners
		robotniczych manual labour positions	nierobotniczych non-manual labour positions				
Owoce i warzywa Fruit and vegetables	23,8	21,6	26,0	20,7	25,5	25,6	23,0
Przetwory zbożowe i ziemniaki Cereals and potatoes	26,5	28,4	22,0	30,8	22,8	27,1	29,3
Mięso, ryby, jaja, orzechy, strączkowe, w tym: Meat, fish, eggs, nuts, beans and pulses of which:	16,8	16,9	15,8	16,8	16,5	17,6	17,4
mięso i przetwory meat and meat dishes	13,8	14,2	12,8	14,0	13,5	14,4	14,4
ryby fish	1,1	0,9	1,1	0,9	1,2	1,2	1,0
jaja eggs	1,6	1,6	1,5	1,7	1,5	1,7	1,7
orzechy i nasiona nuts and seeds	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1
strączkowe beans and pulses	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Mleko i przetwory Milk and dairy foods	13,7	12,9	14,3	14,4	14,1	13,7	13,4
Produkty z wysoką zawar- tością tłuszczu/cukru Food and drinks high in fat and/or sugar	19,2	20,1	21,9	17,3	21,1	15,9	16,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie GUS (2012).
 Source: own research based on GUS (2012).

Udział w żywieniu dwóch pozostałych grup produktów połączonych w zrównoważonej diecie, tj. suchych nasion strączkowych oraz orzechów i nasion, był wyrównany we wszystkich typach gospodarstw domowych i bardzo niski, wynoszący 0,1–0,2% ilości spożycia. Tymczasem przeciętnie w państwach członkowskich UE w 2011 roku konsumpcja strączkowych szacowana na poziomie bilansów żywnościowych wynosiła 2,9 kg

na osobę (FAO, 2014). Najwyższa była w Hiszpanii (8,7 kg), następnie na Litwie, w Grecji, we Włoszech, w Estonii oraz na Węgrzech (3,5 kg), w Polsce zaś wynosiła 2,1 kg. Średnie spożycie orzechów z drzew w państwach UE wyniosło 4,7 kg na osobę, orzechów ziemnych – 0,9 kg, nasion słonecznika – 0,2 kg oraz sezamu – 0,1 kg. W sześciu państwach konsumpcja orzechów z drzew sięgała ponad 5 kg na osobę i były

Tabela 3. Struktura zrównoważonej diety „Livewell Plate 2020” oraz ilościowego spożycia żywności w polskich gospodarstwach domowych ogółem w 2012 r. (%)

Table 3. Structure of sustainable diet “Livewell Plate 2020” and quantitative food consumption structure (%) in the Polish households (total) in 2012 (%)

Grupa produktów Product groups	„Livewell Plate 2020” ¹	Gospodarstwa domowe, ogółem ² Polish households, total ²
Owoce i warzywa – Fruit and vegetables	35	23,8
Przetwory zbożowe i ziemniaki – Cereals and potatoes	29	26,5
Mięso – Meat	4	13,8
Ryby – Fish	3	1,1
Jaja – Eggs	1	1,6
Orzechy – Nuts and seeds	0,3	0,1
Strączkowe – Legumes	4	0,1
Mleko i przetwory mleczne – Milk and dairy foods	15	13,7
Produkty z wysoką zawartością tłuszczu/cukru Food and drinks high in fat and/or sugar	9	19,2

Źródło: ¹Macdiarmid i in., 2012. ²Obliczenia własne.

Source: ¹Macdiarmid et al., 2012. ²Own calculations.

to: Belgia (5,8 kg), Dania, Niemcy, Hiszpania, Włochy i Grecja (10,9 kg). W Polsce spożycie wszystkich orzechów i nasion było równe 1,7 kg na osobę.

Porównanie struktury spożycia w polskich gospodarstwach domowych z wytycznymi „Livewell Plate 2020” wskazuje na potrzebę zmian w sposobie żywienia. Na przykładzie gospodarstw ogółem należy dążyć do następujących zmian w spożyciu (tab. 3):

- zwiększenia udziału: owoców i warzyw o ponad 11 p.p., strączkowych prawie o 4 p.p., łącznie przetworów zbożowych i ziemniaków oraz produktów mlecznych około 2,5 p.p., ryb prawie o 1,5 p.p;
- zmniejszenia udziału mięsa i produktów mięsnych około 10 p.p.

WIEDZA RESPONDENTÓW NA TEMAT PROBLEMATYKI ZRÓWNOWAŻONEJ KONSUMPCJI

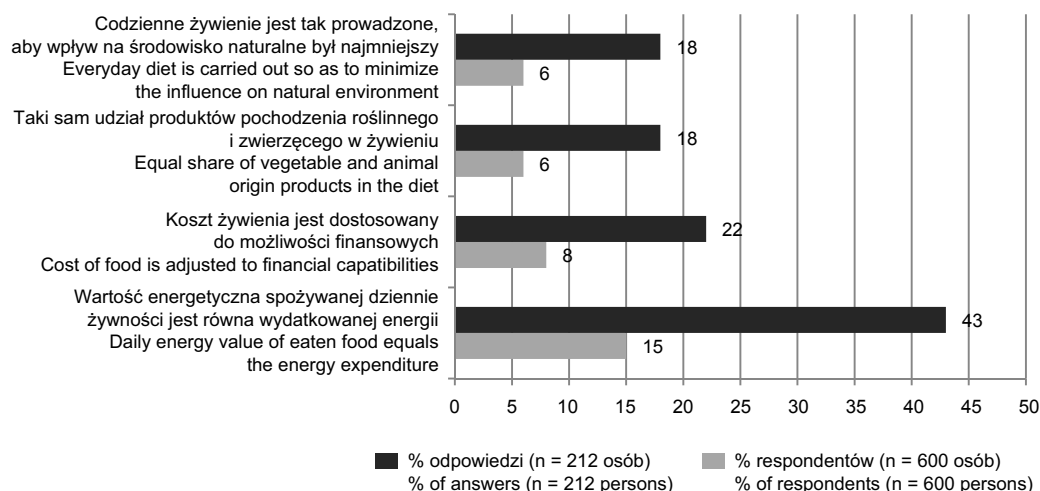
Wyniki własnego badania ankietowego wskazują na niewielką popularność idei zrównoważonej konsumpcji. Zaledwie 35% respondentów zadeklarowało znajomość tego terminu, a z tej grupy jedynie 18% (tj. 6% całej badanej próby) prawidłowo zdefiniowało

go jako „codzienne żywienie prowadzone tak, aby wpływ na środowisko naturalne był jak najmniejszy”. Największa liczba respondentów mylnie utożsamiała zrównoważoną konsumpcję ze zbilansowanym żywieniem, w którym „wartość energetyczna spożywanej dziennie żywności równa jest wydatkowanej energii” (rys. 3).

Dla respondentów świadomych idei zrównoważonej konsumpcji, w odróżnieniu od pozostałych, zdecydowanie ważniejszymi czynnikami wyboru żywności podczas jej zakupu były przesłanki prośrodowiskowe: pochodzenie z produkcji ekologicznej oraz z lokalnej, aby ograniczać przewozy żywności, opakowania zwrótne lub do powtórnego przetworzenia, miejsce połowu ryb, a także oznaczenie symbolem certyfikatu informującego o wyjątkowych cechach danego produktu. Co więcej, ci respondenci gotowi byli zapłacić wyższą cenę za produkty spełniające wskazane przez nich wymagania.

Wobec wykazanych na podstawie wtórnych danych dużych rozbieżności polskich racji pokarmowych od cech zrównoważonej konsumpcji w badaniu własnym sprawdzono gotowość do zmiany sposobu żywienia w tym kierunku. Uzyskano zdecydowanie więcej deklaracji gotowości zwiększenia spożycia produktów

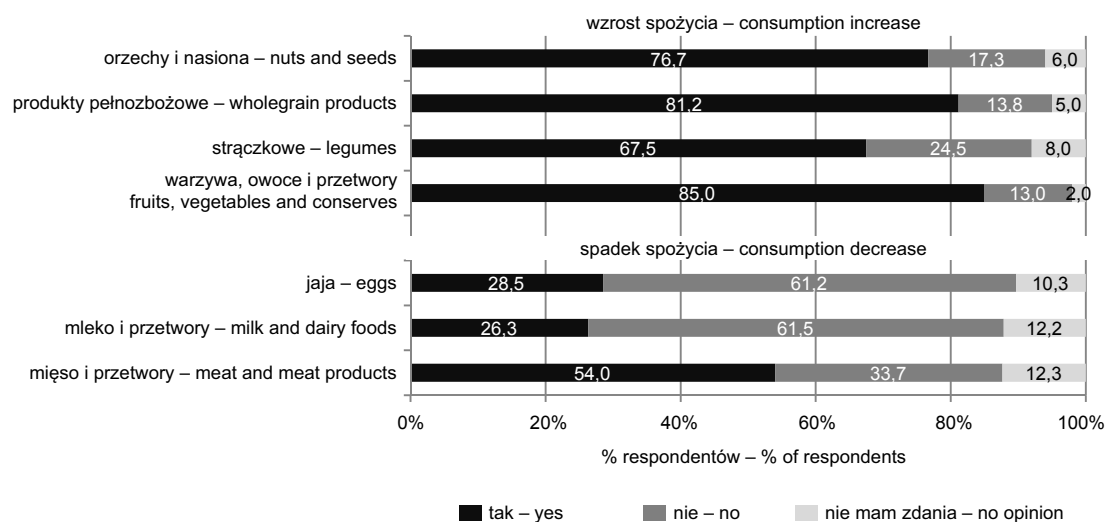

Rys. 3. Interpretacja terminu „zrównoważona konsumpcja” przez uczestników badania

Źródło: badania własne

Fig. 3. Understanding of “sustainable consumption” concept by respondents

Source: own research

Rys. 4. Gotowość wprowadzenia zmian diety w kierunku zrównoważonej konsumpcji, % respondentów

Źródło: badania własne.

Fig. 4. Willingness to change own diet according to sustainable consumption rules, % of respondents

Source: own research.

pochodzenia roślinnego niż obniżenia spożycia produktów pochodzenia zwierzęcego (rys. 4).

Ponad 80% badanych zadeklarowało chęć zwiększenia spożycia warzyw, owoców i ich przetworów oraz

produktów z pełnego ziarna zbóż. W grupie produktów roślinnych najmniej deklaracji, nieco ponad $\frac{2}{3}$ próby, uzyskano dla suchych nasion strączkowych. Gotowość ograniczenia konsumpcji mięsa i przetworów mięsnych

zadeklarował co drugi respondent (54%), a spożycia jaj oraz mleka i przetworów mlecznych około dwukrotnie mniej badanych (odpowiednio 29 i 26%).

Na tle tych odpowiedzi należy wskazać, że dla badanych osób głównymi motywatorami wyboru żywności zgodnie z zasadami zrównoważonej konsumpcji okazały się:

- konieczność poprawy stanu zdrowia, zwłaszcza zmniejszenia masy ciała,
- niższe ceny,
- upowszechnienie wiedzy o potrzebie zmiany diety na bardziej roślinną.

Warto dodać, że dla respondentów prawidłowo definiujących zrównoważoną konsumpcję drugi i trzeci motywator nie miały statystycznego znaczenia.

PODSUMOWANIE

W zachowaniach konsumentów jedną z reguł jest rosnący w spożyciu żywności udział produktów pochodzenia zwierzęcego wraz ze wzrostem zamożności konsumentów i ogólnego poziomu życia. Produkty pochodzenia roślinnego, zwłaszcza skrobiowe (ziemniaki, zboża, strączkowe), są uważane za żywność dla ubogich. Tendencje obserwowane w konsumpcji żywności w Polsce w latach 2000–2013 potwierdzają tę prawidłowość, bowiem spożycie produktów pochodzenia zwierzęcego wykazywało tendencję rosnącą, a roślinnego – spadkową. Spożycie tych pierwszych wzrosło prawie o 7%, a drugich zmniejszyło się o ponad 13%. Wyraźny spadek odnotowano przede wszystkim w konsumpcji ziemniaków, która uległa ograniczeniu prawie o 1/4, a także warzyw (16%), owoców (11%) oraz przetworów zbożowych (10%). Struktura spożycia żywności w polskich gospodarstwach domowych w 2012 r. także nie wpisuje się w zasady zrównoważonej konsumpcji „Livewell Plate 2020”. Przede wszystkim należy ograniczyć spożycie mięsa, a zwiększyć konsumpcję owoców i warzyw, strączkowych, produktów skrobiowych (zbożowe, ziemniaki i inne) oraz ryb. Zmiana diety na bardziej zrównoważoną będzie długotrwałym procesem, wymagającym przede wszystkim jej popularyzacji oraz przewartościowania czynników wyboru żywności, zwłaszcza o charakterze psychologicznym i socjologicznym, a także postaw i opinii konsumentów. Badanie własne zrealizowane wśród respondentów z dużych miast woj. mazowieckiego wykazało, że znajomość pojęcia zrównoważonej konsumpcji jest znikoma

(6% konsumentów) i jest ono mylnie postrzegane jako zbilansowane żywienie. Respondenci prawidłowo rozumiejący termin „zrównoważona dieta” gotowi są płacić wyższe ceny za „prośrodowiskowe” cechy żywności. Spośród całej próby ponad 80% badanych zamierza zwiększyć spożycie warzyw i owoców oraz produktów z pełnego ziarna zbóż, a nieco ponad 2/3 – suchych nasion strączkowych. Gotowość ograniczenia konsumpcji mięsa i przetworów mięsnych zadeklarował co drugi respondent. Wykazano, że do realizacji zrównoważonej diety badaną grupę może zmotywować konieczność poprawy stanu zdrowia, w tym osiągnięcia prawidłowej masy ciała. To sugeruje, że w promocji zrównoważonej konsumpcji głównym argumentem powinny być walory prozdrowotne diety. Poparciem tej tezy są wyniki badania (de Boer i in., 2007), w którym wykazano dość sceptyczne podejście współczesnych konsumentów do potrzeby zmiany sposobu żywienia, w tym zwłaszcza do ograniczenia konsumpcji mięsa w kontekście ochrony środowiska.

LITERATURA

- De Boer, J., Hoogland, C. T., Boersema, J. J. (2007). Towards more sustainable food choices: Value priorities and motivational orientations. *Food Qual. Prefer.*, 18, 985–996.
- FAO (2010). Report International Scientific Symposium: Biodiversity and Sustainable Diets – United Against Hunger (s. 10). Rome: FAO Headquarters.
- FAO (2014). Food Balance Sheets 2011. Pobrane 10 października 2014 z: <http://faostat3.fao.org/compare/E>.
- GUS (2001). Budżety gospodarstw domowych w 2000 r. Warszawa: GUS.
- GUS (2013). Budżety gospodarstw domowych w 2012 r. Warszawa: GUS.
- GUS (2006). Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005. Warszawa: GUS.
- GUS (2015). Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014. Warszawa: GUS.
- Gussow, J., Clancy, K. (1986). Dietary guidelines for sustainability. *J. Nutr. Educ.*, 18, 1–5.
- Macdiarmid, J., Kyle, J., Horgan, G., Loe, J., Fyfe, C., Johnstone, A., McNeill, G. (2011). Livewell: a balance of healthy and sustainable food choices. *Livewell Report 2011* (s. 30–38). United Kingdom: WWF-UK, Rowett Institute of Nutrition and Health University of Aberdeen.
- Macdiarmid, J. I., Kyle, J., Horgan, G. H., Loe, J., Fyfe, C., Johnstone, A., McNeill, G. (2012). Sustainable diets for the future: can we contribute to reducing greenhouse gas

- emissions by eating a healthy diet? *Am. J. Clin. Nutr.*, 96, 632–639.
- Meulenberg, M. T. G. (2003). “Consumer and citizen”. Meaning for the market of agricultural products and food products. *Tijdschr. Soc. Wetens. Onderz. Landb.*, 18 (1), 43–54.
- Serwis spożycia (2014). Obliczenia KOiEK SGGW z bazy indywidualnych wyników badań budżetów gospodarstw domowych GUS (niepublikowany).
- Sustain (2014). The sustain guide to good food. London: Sustain. Pobrane 10 października 2014 z: <http://www.sustain-web.org/sustainablefood/>.
- Świetlik, K. (red.). (2014). Popyt na żywność. Stan i perspektywy (s. 28). *Anal. Rynk.*, 15
- Świetlik, K. (red.). (2015). Popyt na żywność. Stan i perspektywy (s. 35). *Anal. Rynk.*, 16.
- Vermeir, I., Verbeke, V. (2006). Sustainable food consumption: exploring the consumer “attitude – behavioral intention” gap. *J. Agric. Environ. Ethics*, 19, 169–194.
- WWF-UK (2011). Livewell: Healthy people, healthy planet. Pobrane 10 września 2014 z: http://assets.wwf.org.uk/downloads/livewell_healthy_people_healthy_planet.pdf?_ga=1.50698538.2092383477.1416932597.

EVALUATION OF THE STRUCTURE OF FOOD CONSUMPTION IN POLAND IN THE CONTEXT OF DEMANDS OF SUSTAINABLE CONSUMPTION

Summary. Structure of food consumption in Poland was evaluated in the context of demands for sustainable consumption. Research sources included data from CSO (Central Statistical Office) and the results of own study conducted in 2014, using a 600 person sample from large towns in the Mazovia voivodeship. Using the food balance sheets, trends in consumption of animal and plant-based foods were determined. The results of household budget surveys from 2000 and 2012, for households in total, and for various socio-economic groups were used to evaluate the structure of food consumption. For this we aggregated quantitative consumption into 9 groups, consistent with the recommendations for sustainable consumption “Livewell Plate 2020”. The study showed that food consumption structure in the Polish households is very different from those recommendations. Moreover, macroeconomic data demonstrate, that during the period 2000–2012 there were further changes away from them. Primary data show that 35% of respondents declared familiarity with the concept of “sustainable consumption”, but only 18% interpreted it correctly (this constitutes 6% of the total sample). Results demonstrate necessity of popularizing sustainable consumption, to secure generational health and food security.

Key words: food, consumption, structure, households, sustainable consumption

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 14.08.2015

Do cytowania – For citation

Rejman, K., Kowrygo, B., Laskowski, W. (2015). Ocena struktury spożycia żywności w Polsce w aspekcie wymogów zrównoważonej konsumpcji. *J. Agribus. Rural Dev.*, 3(37), 503–512. DOI: 10.17306/JARD.2015.53